

УДК 378.014.5.016:796/799(477)
DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.5.2>

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ

Базиліак Н. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

ORCID: 0000-0002-9475-1213

У статті визначено, що необхідність державної політики ідентифікації національного культурно-освітнього простору обумовлена тими трансформаціями, які переживає сучасне суспільство, процесами глобалізації, що посилюються, визначення основних завдань в гуманітарній сфері. Осмислення викликів, які стоять перед соціумом, зажадало аналізу культурно-освітнього простору з метою визначення напрямів його перспективного розвитку. Сьогодні необхідністю є створення функціональної моделі національного культурно-освітнього простору, опис його сутнісних характеристик та властивостей, розкриття його потенціалу та визначення умов для формування та становлення соціально відповідальної особистості.

З'ясовано, що ідентифікацію національного культурно-освітнього простору треба проводити на основі аналізу окремих фактів та явищ, соціологічної інтерпретації найбільш значущих подій, що мають історичний та актуальний вимір, розкриття педагогічних умов для формування ідентичності громадянина своєї країни, умов для розвитку людського потенціалу. Одним із напрямів актуалізації соціокультурного потенціалу в даний час є формування єдиного культурно-освітнього простору, що інтегрує різні соціальні середовища та системи, котрі існують у сучасному культурно-освітньому просторі розрізнено.

Доведено, що під час розвитку культурно-освітнього потенціалу відкриваються перспективи пошуку форм, здатних акумулювати людський потенціал, підтримувати та стимулювати інноваційну спрямованість розвитку нації, формувати продуктивне соціокультурне середовище, спільно використовувати потенціал систем освіти та культури. Проблема полягає в тому, що зараз не сформовано загальне уявлення про культурно-освітній простір як систему, не розроблено механізмів публічного управління його функціонування, не проаналізовано інституційні аспекти його реалізації.

Обґрунтовано, що сьогодні наукова рефлексія спрямована на осмислення того, наскільки ціннісне ядро культури і освіти зумовлює стан та динаміку розвитку культурно-освітнього простору. Даний підхід продиктований виявленням властивостей національного культурно-освітнього простору, що характеризують його як цілісне утворення. Ключовими питаннями, на яких акцентовано увагу є уявлення національного культурно-освітнього простору як системи, виявлення можливостей для взаємодії сфер культури та освіти, як умови актуалізації людського потенціалу через формування державної гуманітарної політики, визначення основних напрямів її реалізації.

Ключові слова: державна гуманітарна політика, людський капітал, заклади освіти, громадянин, культурно-освітній простір, нація, суспільство.

Bazyliak N. O. *Formation and implementation of the state humanitarian policy of identification of the national cultural and educational space at the current stage in Ukraine*

The article determines that the need for a state policy of identification of the national cultural and educational space is due to the transformations that modern society is experiencing, the processes of globalization that are intensifying, and the definition of the main tasks in the humanitarian sphere. Understanding the challenges facing society required an analysis of the cultural and educational space in order to determine the direction of its prospective development. Today, it is necessary to create a functional model of the national cultural and educational space, describe its essential characteristics and properties, reveal its potential and determine the conditions for the development of a socially responsible individual.

It was found that the identification of the national cultural and educational space should be carried out on the basis of the analysis of individual facts and phenomena, the sociological

interpretation of the most significant events that have a historical and current dimension, the disclosure of pedagogical conditions for the formation of the identity of a citizen of one's country, conditions for the development of human potential. One of the directions of actualization of the socio-cultural potential at present is the formation of a single cultural and educational space that integrates various social environments and systems that exist separately in the modern cultural and educational space.

It is proven that during the development of cultural and educational potential, prospects for finding forms capable of accumulating human potential, supporting and stimulating the innovative direction of the nation's development, forming a productive socio-cultural environment, and jointly using the potential of education and culture systems are opened. The problem is that now a general idea of the cultural and educational space as a system has not been formed, the mechanisms of public management of its functioning have not been developed, and the institutional aspects of its implementation have not been analyzed.

It is substantiated that today scientific reflection is aimed at understanding the extent to which the value core of culture and education determines the state and dynamics of the development of the cultural and educational space. This approach is dictated by the identification of the properties of the national cultural and educational space, which characterize it as a complete entity. The key issues focused on are the representation of the national cultural and educational space as a system, the identification of opportunities for the interaction of the spheres of culture and education, as conditions for the actualization of human potential through the formation of state humanitarian policy, and the determination of the main directions of its implementation.

Key words: state humanitarian policy, human capital, educational institutions, citizen, cultural and educational space, nation, society.

Постановка проблеми у загальному вигляді з важливими науковими і практичними завданнями. Під культурно-освітнім простором життєдіяльності нації потрібно розуміти складно організовану цілісність, у якій ключовими компонентами виступають сфери культури та освіти, що актуалізують та транслюють смисли, створені в процесі людської діяльності, котрі визначають національну ідентичність громадян в контексті формування та реалізації державної гуманітарної політики. Враховуючи глобалізацію сучасного життя сфери освіти та культури, підпорядковані різним органам публічної влади, виступають як відокремлені, тоді як для розвитку та реалізації суспільного потенціалу важливим стає пошук шляхів суспільно-владної взаємодії. Саме в культурно-освітньому просторі відбувається інституалізація спеціалізованих форм соціокультури через формування системи публічного адміністрування, функціонування публічних інституцій, котрі створюють, зберігають та транслюють освітні та культурні цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Сучасний стан і динаміка національного культурно-освітнього простору як інтегративного феномену моделі життєдіяльності суспільства узагальнені у відповідній літературі, в якій розкриваються різні аспекти простору безперервної освіти, враховується специфіка субкультурних процесів, що відбуваються в громадянському суспільстві, роль освітніх установ у епоху глобалізації, динаміка інтеграційних процесів у соціокультурній сфері [4]. Вивчення особливостей національного культурно-освітнього простору в сучасних соціально-гуманітарних дослідженнях в межах науки публічного управління ведуться і в руслі дисертаційних досліджень. Насамперед, це аналіз системи освіти та сфери культури з погляду змістовної та організаційної складових публічних інститутів, виявлення соціокультурних переваг, побудованих на основі сформованих ціннісних орієнтацій суспільства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування та реалізації державної гуманітарної політики ідентифікації національного культурно-освітнього простору на сучасному етапі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ціннісні орієнтації, що зумовлюють ідентичність суспільства можна розглядати як забезпечення наступності зміни поколінь, громадянської відповідальності за долю своєї держави. Сьогодні мова має йти про досягнення культурних, ідеологічних і політичних контекстів і смислів, що настільки різноманітно представлені в сучасному світі. У сучасній науці публічного управління у соціально-гуманітарній сфері особливе місце займають роботи, пов'язані з осмисленням специфічного характеру культури, її суперечливої єдності [1]. Різноманітність форм, видів та типів культур і освіт обумовлена географічними, історичними, етнічними, релігійними, соціально-економічними, політичними факторами.

Глобалізація, як процес не просто вплинула на простір культури та освіти, а й створила нову, порівняно з минулим, концепцію. Можна міркувати про єдність глобального і локального в сучасному світі, розглядати процес глобалізації, коли замість очікуваного нівелювання локальних відмінностей відбувається їх відновлення та посилення, як ключову тенденцію світового розвитку. Окремим вектором національного соціокультурного розвитку можна назвати культурно-освітній простір, до аналізу якого останнім часом все активніше звертаються науковці.

Звернувшись до національної культури і освіти, ми знову стикаємося з єдністю різноманіття, пов'язаного з соціокультурними відмінностями, що виникають на різних історичних щаблях розвитку. В рамках одного політичного та соціально-економічного цілого існують у суперечливій єдності різні соціокультурні світи, з особливими етнічними історіями, конфесійною приналежністю. Понад те, говорячи про світ національної культури і освіти, ми постійно стикаємося з диференціацією лише на рівні індивідів, обумовленої соціальним досвідом, а також системами виховання, способами самореалізації.

Створення моделей функціонування національної культури вступає у суперечність із практикою конкретного буття, обумовленої наявністю складних зв'язків між окремими соціальними чи етнічними групами, їх тяжінням, спільністю та відмінністю історичних доль, різновекторністю ціннісних орієнтацій. Характер соціальних взаємодій, реалізація смислів та устремлінь, види та способи самоактуалізації громадянина може розглядатися як динамічний процес творення культурно-освітнього процесу. Час та місце культурно-освітнього процесу стають не просто константами життя, вони дозволяють виявити унікальність та відтворюваність результатів діяльності як різноспрямованих взаємодій людини з навколишнім світом.

У культурно-освітньому просторі державної гуманітарної політики суб'єктами виступають окремі індивіди, які здійснюють свою діяльність у спеціалізованих сферах освіти та культури. Попри відмінності у прояві соціальної активності ми можемо сюди віднести не лише професійно орієнтованих людей, а й тих, на кого їхня професійна діяльність поширюється, професійні спільноти, конфесійні та етнокультурні групи [5]. Професійна діяльність у сфері освіти та культури спрямована не так на передачу інформації, як на перетворення соціально-культурного середовища, що включає активний вплив на тих, хто навчається в освітніх установах усіх рівнів, на читачів, слухачів, глядачів через створення та поширення цінностей та зразків культури.

Суб'єктами культурно-освітнього простору державної гуманітарної політики також виступають різні професійні спільноти, які мають на меті самоактуалізацію особистості у творчій діяльності, членами професійних співтовариств виступають,

як правило, ті, чия професійна діяльність пов'язана з системами освіти та культури. Вони включають не всіх працюючих у цій сфері, а людей, що відрізняються прагненням до обміну досвідом, пошуком ефективних підходів до вирішення професійних завдань, зацікавлених у громадському обговоренні проблем, котрі виникають у професійній діяльності.

Сьогодні досить значущими суб'єктами культурно-освітнього простору державної гуманітарної політики стають представники різних релігійних конфесій та етнічних утворень, для релігійних конфесій культурно-освітній простір регіону не є чимось стороннім. У ситуації відновлення релігії, як системи віросповідання та соціального інституту представники різних конфесій включаються до соціально-культурного життя регіону. Національний культурно-освітній простір може бути пов'язаний з індивідами, професійними, конфесійними, етнокультурними спільнотами, а також із загальнонаціональним громадянським суспільством.

Говорити про інновації в культурно-освітній сфері досить складно, оскільки немає достатньої визначеності у самому понятті, часто під інноваціями розуміють впровадження досягнень інформаційної культури і освіти, використання нових технологій у поданні будь-яких досягнень чи «переформатування» соціальних груп та суспільств у віртуальні. Важливою складовою інноваційних процесів вважають цілеспрямовану діяльність щодо створення та впровадження організаційних та управлінських нововведень. Вимогою сьогодення є перехід до інноваційної державної гуманітарної політики, яка забезпечить майбутній соціокультурний розвиток суспільства.

Проте, можна зазначити що суперечність між організацією інноваційного управління, його новими завданнями та багато в чому збереженими старими методами, рутинними технологіями, формами і методами управлінської діяльності, а також провоковані інноваціями зміни в системі суспільних зв'язків, науково-освітніх структурах, управлінні в умовах організаційно-культурних змін не дозволяють швидко пройти цей шлях [3]. З іншого боку, вимога інновацій у соціально-культурній сфері – це імператив, який означає необхідність відповідності внутрішніх потреб того чи іншого соціального інституту потребам суспільства.

Актуальним є окреслення можливих сценаріїв розвитку, виявлення потенціалу перспективних технологій, що вже використовуються у державній гуманітарній політиці, ніж визначення напрямів сьогоdnішнього інноваційного розвитку в соціально-культурній сфері. Серед інноваційних напрямів у розвитку національного культурно-освітнього простору особливе місце посідає розвиток інформаційних технологій, відома «віртуалізація» сучасного життя. Насамперед мова повинна йти про єдиний портал, який би акумулював відомості про культуру регіону в її історичному та актуальному існуванні. Ці відомості є як текстові ресурси про дослідження в галузі історії культури і освіти, про персоналії сучасних діячів культури, освіти та науки, базу пам'яток історико-культурної спадщини, так і розгорнутий аудіовізуальний контент.

Ймовірно, може бути використана технологія, що дозволяє користувачам мережі через web-інтерфейс включитись у процес додавання контенту та його можливого редагування. Описаний ресурс має бути створений під егідою органів публічної влади та не бути вузько відомчим. Об'єднані ресурси таких сфер, як уявлення про освітні програми, що існують в державі, установи, що їх реалізують, проекти у сфері освіти, перспективні напрямки наукових досліджень, можливості для молодих вчених, профорієнтаційні проекти, культурно-освітні проекти, представлені окремими релігійними організаціями створюють можливість формування громадянських ініціатив.

Однак, у ситуації роз'єднаності та внутрішньої конкуренції між установами та окремими інституціями створення такого порталу може бути у недалекому завтра. Крокami на шляху реалізації цього масштабного проекту можуть стати ініціативи створення проектів для різних категорій соціально активного населення, які організують установи культури та освіти. Для системи освіти участь у формуванні майбутнього є одним із важливих завдань, оскільки саме система освіти через загальність охоплення може виступати як транслятор культурних смислів, у тому числі й сформованих у національного культури. Для цього існують можливості в організації навчальних програм, створення проектів, що реалізуються у позаурочний час у школах та закладах вищої освіти.

Ще одним напрямом для системи освіти стає включення національної гуманітарної проблематики до створюваних програм для дистанційного навчання. Є необхідним створення дистанційних курсів (web-семінарів) за напрямами національного гуманітарного розвитку, розширення освітнього простору призводить до активізації взаємодій установ культури та освіти. Ефективність взаємодії має бути у здобутті закладами культури освітнього «статусу» не лише на рівні отримання ліцензій на освітню діяльність у сфері додаткової освіти, а й перетворення музеїв або театрів на освітні майданчики.

Сьогодні активно обговорюються питання професійної орієнтації, ведеться пошук нових напрямів, які дають змогу познайомити молоде покоління з можливостями майбутньої професійної діяльності, в цьому потенціал установ культури мало використовується. У ситуації переходу від індустріального типу виробництва до постіндустріального та пошуку стратегій для соціально-культурного розвитку такий ресурс як знайомство з історією та сьогоdnішнім днем промислового кластера, технологічними досягненнями майже не затребуваний [2]. З іншого боку, очевидно, що звернення до минулого не дозволить сформувати його позитивний образ у теперішньому, відповідно є потреба показати, яким чином на окремих етапах історичного розвитку нації актуалізувалися творчі її сили.

Ймовірно, вектором розвитку може бути не сфера культури, а сфера освіти, яка актуалізує вимоги бізнесу, а саме, організація дослідних виробництв, розвиток сервісних послуг, пов'язаних з використанням інженерно-технологічного потенціалу, створення гуртків і клубів, пов'язаних з технічною творчістю, безпекою життєдіяльності. Сфера культури в її галузевому сенсі виступає в цій ситуації як забезпечення культурно-дозвільної діяльності, існування якої є вторинною по відношенню до задоволення особистісних потреб, але зберігає свою значущість як сферу можливого «докладання сил». У перспективі змінюється і роль бібліотек, які за фактом перетворюються на інформаційні центри.

Сьогодні аналіз діяльності центральних бібліотек дозволяє сказати, що традиційне бібліотечне обслуговування відходить у минуле, бібліотека перетворюється на багатопрофільний заклад, який надає послуги від доступу до інформаційних ресурсів світових бібліотек через інтернет-центри до проведення художніх виставок та організації клубів спілкування. Особливим напрямком стає організація освітньої діяльності через проведення навчальних семінарів, як самих співробітників, так відвідувачів. Звідси поява якісно нового сервісу, робота бібліотек розрахованих на багато користувачів онлайн-курсів, освоєння яких допоможе адаптуватися на ринку праці.

Очевидно, цей потенціал може бути використаний засобами масової інформації набагато ширше, створюючи більш «об'ємне» бачення у формуванні бажаного образу майбутнього та визначення шляхів його досягнення, з одного боку,

готовності та здатності реалізувати поставлені цілі та досягти зазначених орієнтирів співтовариством, з іншим. На даний час багато з ініціатив щодо розширення та розвитку національного культурно-освітнього простору так чи інакше реалізуються, проте не усвідомлюються їх організаторами та учасниками як складові компоненти єдиної програми.

Вирішення завдання формування національної ідентичності передбачає вільний доступ до національних культурно-освітніх ресурсів, розвиток високотехнологічних секторів економіки та визнання досягнень науки як цінності культури, перетворення життєвого середовища на сферу культурної дії. Сформульоване завдання потребує якісно іншої професійної освіти – соціально-культурно орієнтованої, по-новому артикулюються і вимоги до педагогічної освіти, вона має готувати фахівців, які забезпечують розробку та супровід індивідуальних освітніх програм учнів та студентів у контексті їх потреб та до освіти у сфері культури, що має орієнтуватися на підготовку технологів та менеджерів соціально-культурної сфери.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень в даному напрямку. Громадянське суспільство стимулює та мотивує запит органам публічної влади щодо розвитку національного культурно-освітнього простору через освітні програми, різноманітні культурно-освітні та культурно-дозвільні акції і заходи, в основі яких лежить презентація образів та смислів національної культури. Незважаючи на різноманітність суб'єктів національного культурно-освітнього простору, можна констатувати, що їх об'єднання чи диференціація великою мірою залежать від сформульованих цілей сучасної державної гуманітарної політики. Сьогодні національний соціально-культурний простір все частіше також носить характер інформативно-комунікативного, що включає сукупність відомостей та технології, що забезпечують соціальну комунікацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Карп'як О. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз): монографія. Дніпродзерж. держ. техн. ун-т. Д.: Середняк Т.К., 2012. 194 с.
2. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. *Держава та регіони. Серія "Державне управління"*. 2013. № 2. С. 71–75.
3. Кривоконь Н. Соціалізація та досвід особистості в контексті психології соціальної роботи. *Пробл. заг. та пед. психології: зб. наук. пр.* 2011. Т. 13, ч. 1. С. 223–231.
4. Куліченко В. Правова соціалізація особистості як об'єкт соціально-філософського аналізу: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Житомир. 2013. 20 с.
5. Чигур Р. Феномен глобалізації: соціально-філософський аналіз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія»*, 2015. Вип. 18. С. 96–102.

REFERENCES:

1. Karpyak, O. (2012). *Adaptatsiya osobystosti v systemi politychnykh vidnosyn (teoretyko-metodolohichnyy analiz): monohrafiia* [Personalization in the system of political relations (theoretical and methodological analysis): monograph]. Dniprodzerzh. derzh. tekhn. un-t. D.: Serednyak T.K. 194 s. [in Ukrainian].
2. Kovalenko, O. (2013). *Derzhavne upravlinnya v protsesi sotsializatsiyi suspil'noho vidtvorennya* [Public administration in the process of socialization of social

reproduction]. *Derzhava ta rehiony. Seriya "Derzhavne upravlinnia"*, no. 2, pp. 71–75 [in Ukrainian].

3. Kryvokon', N. (2011). Sotsializatsiya ta dosvid osobystosti v konteksti psykhologiyi sotsial'noyi roboty [Socialization and experience of the individual in the context of psychology of social work]. *Probl. zah. ta ped. psykhologiyi: zb. nauk. pr.* Vol. 13, no. 1. pp. 223–231 [in Ukrainian].

4. Kulichenko, V. (2013). Pravova sotsializatsiya osobystosti yak ob'yekt sotsial'no-filosofs'koho analizu: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.03 [Legal socialization of personality as an object of socio-philosophical analysis]. Zhytomyr. 20 s. [in Ukrainian].

5. Chyhur, R. (2015). Fenomen hlobalizatsiyi: sotsial'no-filosofs'kyi analiz [The phenomenon of globalization: a socio-philosophical analysis]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»: Seriya «Filosofiya»*. Vol. 18. pp. 96–102 [in Ukrainian].